

BÜYÜK BESTECİLER

HAROLD C. SCHONBERG

VakıfBank Kùltür Yayınları: 0048  
Sanat: 004

**BÜYÜK BESTECİLER**  
HAROLD C. SCHONBERG

Özgün adı  
*The Lives of the Great Composers*  
Türkçesi  
**Ahmet Fethi Yıldırım**

Genel Yayın Yönetmeni  
**Dr. Hüseyin Yorulmaz**

Yayın Müdürü  
**Dr. Hasan Aksakal**

Tasarım ve Yayın Kimliği  
**Bülent Erkmen**

Kapak Görseli  
**Faruk Özcan**

Kitap Editörü  
**Gökçe Çiçek Çetin**

Sayfa Uygulama  
**Faruk Özcan**

Son Okuma  
**Hikmet Akyüz**

**VakıfBank Kùltür Yayınları**  
Büyükdere Caddesi  
No: 97 – Kat 4  
Şişli 34394 İstanbul  
Telefon: 0 212 354 5730  
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr  
Sertifika No: 40141

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş., 2020  
© 1997, 1981, 1970, Harold C. Schonberg  
© W. W. Norton & Company, INC

ISBN 978-605-7947-18-5

*Kitabın Türkçe yayın hakları Akcalı Ajans aracılığıyla VakıfBank Kùltür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.*

Baskı  
**Ofset Yapımevi**  
Şair Sokak No: 4, Çağlayan Mahallesi, 34410  
Kağıthane, İstanbul  
Telefon: 0 212 295 86 01  
Sertifika No: 45354

1. Baskı: Haziran 2020

# BÜYÜK BESTECİLER

HAROLD C. SCHONBERG

TÜRKÇESİ

AHMET FETHİ YILDIRIM



#### HAROLD C. SCHONBERG

29 Kasım 1915'te New York'ta doğan Harold C. Schonberg müzik eleştirmeni ve gazeteci idi. Kariyerinin ilk döneminde *American Music Lover Magazine* için kayıt eleştirmenliği yaptı (derginin ismi daha sonra *American Record Guide* olarak değiştirildi). 1950-1980 yılları arasında *The New York Times*'ın baş müzik eleştirmenliğini yapan Schonberg, 1971 yılında Pulitzer Eleştiri Ödülünü kazanan ilk müzik eleştirmeni olarak tarihe geçti. Schonberg son derece etkili bir müzik yazarıydı ve müzik gazeteciliğine büyük katkılar yaptı. Özellikle piyanistler konusunda uzmanlaşan yazar, Monteverdi'den modern zamanlara kadar büyük bestecilerin yaşamlarını izledi. Başta *The Great Pianists: From Mozart to the Present* (1963, gözden geçirilmiş basım: 1987; Büyük Piyanistler: Mozart'tan Günümüze) ve *The Lives of the Great Composers* (1970, gözden geçirilmiş basım: 1981, üçüncü basım: 1997; Büyük Besteciler) olmak üzere, müzik alanında on üç telif eser kaleme aldı. Aynı zamanda usta bir satranç oyuncusu da olan Schonberg'in kitaplarından biri de satranç üzerinedir: *Grandmasters of Chess* (1973, gözden geçirilmiş basım: 1981; Satrancın Büyük Ustaları). Schonberg ayrıca yaklaşık yirmi beş yıl boyunca *The New York Times*'da "Newgate Callender" imzasıyla polisiye ve gizemli olaylar üzerine makaleler yazdı. 20. yüzyılın önemli klasik müzik otoritelerinden biri olan Harold C. Schonberg, 26 Temmuz 2003'te, doğduğu kentte vefat etti.

#### AHMET FETHİ YILDIRIM

Türkiye'nin en üretken çevirmenlerinden biri olan Ahmet Fethi Yıldırım 1959'da doğdu. 1990'dan bu yana yayımlanan yüz civarındaki kitap çevirisi arasında Farhad Daftary'den *Şii İslam Tarihi* (Alfa) ve *İsmaililer* (Alfa), Bertrand Russell'dan *Batı Felsefesi Tarihi I, II, III* (Alfa), Theda Skocpol'ün derlediği *Tarihsel Sosyoloji* (Tarih Vakfı Yurt Yayınları), Julia M. H. Smith'ten *Roma'dan Sonra Avrupa* (Alfa), Stefan Ihrig'den *Naziler ve Atatürk* (Alfa), Marc David Baer'den *IV. Mehmet Zamanında Osmanlı Avrupası'nda İhtida ve Fetih* (Hil), E. P. Thompson'dan *Teorinin Sefaleti* (Nika), Ernesto Laclau'dan *Siyasal Kimliklerin Oluşumu* (Köprü Kitaplar), Karl Marx'tan *Felsefe Yazıları* (Hil), Geoffrey Nowell Smith'ten *Dünya Sinema Tarihi* (Kabalıcı), John Freely'den *Büyük Türk: İki Denizin Hâkimi Fatih Sultan Mehmed* (Doğan Kitap), Tom Standage'tan *Altı Bardakta Dünya Tarihi* (Kırmızı Kedi), Jonathan Israel'den *Radikal Aydınlanma ve Modern Demokrasinin Kökenleri: Zihin Devrimi* (VakıfBank Kültür Yayınları), Charles Tilly'den *Neden?* (VakıfBank Kültür Yayınları) gibi eserler bulunmaktadır.

*Yine, Rosalyn'e.*

## İÇİNDEKİLER

Üçüncü Baskıya Önsöz 010	6 Salzburglu Harika Çocuk Wolfgang Amadeus Mozart 102
1 Operanın Öncüsü Claudio Monteverdi 016	7 Bonnlu Devrimci Ludwig van Beethoven 120
2 Barokun Tecellisi Johann Sebastian Bach 034	8 Müziğin Şairi Franz Schubert 136
3 Besteci ve Emprezyaro George Frideric Handel 056	9 Özgürlük ve Yeni Bir Dil Weber ve Erken Romantikler 152
4 Operanın Reformcusu Christoph Willibald Gluck 074	10 Romantik Coşkunculuk ve Klasik Ölçülülük Hector Berlioz 170
5 Mükemmel Klasisizm Joseph Haydn 086	11 Florestan ve Eusebius Robert Schumann 190

12	18
Piyanonun İlahlaşması	Almanya'nın Devi
Frédéric Chopin	Richard Wagner
206	304
13	19
Virtüöz, Şarlatan – ve Kâhin	Ateşin Bekçisi
Franz Liszt	Johannes Brahms
222	328
14	20
Burjuva Dâhi	Lied Ustası
Felix Mendelssohn	Hugo Wolf
238	344
15	21
Ses, Ses ve Daha Fazla Ses	Vals, Kankan ve Yergi
Rossini, Donizetti, Bellini	Strauss, Offenbach, Sullivan
250	352
16	22
Gösteriş, Gösteriş ve	Faust ve
Daha Fazla Gösteriş	Fransız Operası
Meyerbeer, Cherubini, Auber	Gounod'dan Saint-Saëns'a
266	376
17	23
İtalya'nın Devi	Rus Milliyetçiliği ve Büyük Beşler
Giuseppe Verdi	Glinka'dan Rimsky-Korsakov'a
284	398

24	31
Ağır Duygusalılık	Galya Zarafeti ve Yeni Nesil
Pyotr İlyiç Çaykovski	Maurice Ravel ve Fransız Altıları
426	550
25	32
Bohemya'dan İspanya'ya	Bukalemun
Avrupalı Milliyetçiler	Igor Stravinsky
440	564
26	33
Renklilik ve Duyarlılık	İngiliz Rönesansı
Franck'tan Fauré'ye	Elgar, Delius, Vaughan Williams
472	578
27	34
Sadece Tiyatro İçin	Mistisizm ve Melankoli
Giacomo Puccini	Skriyabin ve Rachmaninoff
488	600
28	35
Romantizmin Uzun Kodası	Sovyet Yönetiminde
Richard Strauss	Prokofyev ve Şostakoviç
500	618
29	36
Din, Mistisizm ve Geçmişe Bakış	Alman Yeni-Klasisizmi
Bruckner, Mahler, Reger	Busoni, Weill, Hindemith
516	634
30	37
Simgecilik ve İzlenimcilik	Bir Amerikan Geleneğinin Doğuşu
Claude Debussy	Gottschalk'tan Copland'a
536	646



38  
Ödün Vermeyen Macar  
Béla Bartók  
670

39  
İkinci Viyana Okulu  
Schoenberg, Berg, Webern  
682

40  
Uluslararası Seriyal Hareket  
Varèse'den Messiaen'e  
704

41  
Yeni Eklektizm  
Carter'dan Minimalistlere  
722

Genel Kaynakça  
732

Dizin  
756

## ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ

Bu sözler 1996'nın sonunda, dünyanın başına büyük felaketlerin geleceği ve evrenin dağılma yasaasının boşa çıkacağı milenyumdan kısa süre önce yazılıyor. 1970'te yayımlanan ve 1981'de gözden geçirilerek ikinci baskısı yapılan *Büyük Besteciler*'in bu üçüncü baskısı için yazıyorum.

*Büyük Besteciler*. Bu kitapta şimdiye kadar “büyük”e vurgu yapıldı. Büyük besteciler her zaman şu ya da bu şekilde müzik tarihinin seyrini değiştirdiler ve tüm insanlığın bilincine olmasa bile, Batılı halkların bilincine kesinlikle nüfuz ettiler. (Müziğin “uluslararası bir dil” olduğundan dem vuran politikacılara asla inanmayın. Değildir.) Büyük besteciler, neredeyse her zaman, yaşadıkları dönemde de büyük kabul edildiler. Bazen, sözgelimi Hummel, Spohr ya da Meyerbeer örneğinde olduğu gibi, dayanma gücünden yoksundular. Bazen, Mahler örneğinde olduğu gibi, ikon haline gelmeleri iki kuşak sonra oldu. Ama büyükler her zaman başarılı oldu, neredeyse başından itibaren dâhi kabul edildiler. Sürecin Darwinci bir tarafı var. En iyi olanın ayakta kalması ilkesi, büyük bestecileri açıklayabilir.

Büyük besteciler kendi zamanlarında öncüydü. Daha sonra bütün dünyadaki bestecileri etkileyecek bir müzik türünü yazan ilk kişiler oldukları için öncüydüler: Geleceğin Müziğinin generalleri olarak Berlioz, Liszt ve Wagner; muhafazakâr hizbin mareşalleri olarak Mendelssohn ve Brahms. Müziklerinin raf ömrü kalıcıydı. Belki de geçen birkaç on yılın bazı öncülerinin etkisinin geçici olduğu anlaşılacak, kendi zamanlarının Spohr'ları ve Meyerbeer'leri sayılacaklar. Uzun vadede, geleceğin dinleyicileri ve icracı müzisyenleri buna karar verecek. Ne de olsa nihai belirleyici, evrensel halk onayı ve sevgisidir. Örneğin Pierre Boulez, on yıllarca uluslararası müzikal avangardın belki de en güçlü öncüsüydü. Tamamen farklı bir müzik felsefesini temsil eden John Cage de öncüydü. Bugün etkileri azalmış. Bu, müziklerinin yaşamayacağı anlamına gelir mi? Bundan elli yıl kadar sonra göreceğiz; o zaman eserleri hâlâ repertuvarlar-

daysa, onların müziklerinin geleceğinin olmadığına inananların yanıltığı anlaşılacak.

Şimdi 1996'dayız. Müzik dünyasında bugün genel kabul gören öncüler bulunuyor mu? On sekizinci yüzyıldaki Mozart ve Haydn'a; on dokuzuncu yüzyıldaki Beethoven ve büyük Romantik bestecilere; yirminci yüzyıldaki Stravinsky, Bartók, Schoenberg, Cage ve Boulez'e eşdeğer öncüler var mı?

Açık söylemek gerekirse aklımıza kimse gelmiyor. Örneğin minimal müziği alalım. Minimalizm, geçen on beş yıl boyunca müzikal yaşamın bir olgusu oldu ve bütün dünyadaki besteciler buna yöneldi; kırk yıl önceki bestecilerin seriyalizm bayrağına koşmaları gibi. Entelektüel, uyumsuz ve korkunç derecede karışık seriyal ve post-seriyal hareketlerin bir tarafa bırakılıp klasik üçlemeye ve birazcık daha fazlasına geri giden bir tür bebek müziğinin tercih edileceğini kim kestirebilirdi?

Seriyal müzik hiçbir zaman popüler olmadı. Aslında seriyal hareket, sonunda tekleyerek sona erdiğinde en büyük katkısı, "modern müzik"i uluslararası konser izleyicisi için zehirli bir pis koku haline getirerek besteciler ile dinleyicilerin arasına nifak sokup aralarını açmak olmuştur. Öte yandan minimal müzik, entelektüel sorunlar yaratmıyor. Görünüşe göre istediği tek şey, dinleyenin tahammül gücü. Son on yılda, Henryk Górecki'nin çok satanlar listesinden inmeyen Üçüncü Senfoni'si ve Philip Glass ile John Adams'ın büyük ve coşkulu bir taraftar kitlesini kendine çeken operaları gibi eserlerle, uluslararası besteciliğin şaşırtıcı ölçüde büyük bir bölümünü oluşturdu.

Ama en başarılı minimalistlerin, Górecki'nin ya da Philip Glass'ın hayranları bile, onları bir Berlioz'la ya da Stravinsky'yle eşitlemeye kalkmadan önce iki kez düşünmelidir.

Bugün her yerde besteciler bir üslup arayışı içindeler; ama bir Beethoven, Berlioz, Wagner, Stravinsky, Boulez ya da (yıllardır Amerikan okulunun öncüsü olan) Copland ayarında hiçbir öncü ortaya çıkmadı. Bu yüzden, *Büyük Besteciler*'i güncelleştirmek için yapılabilecek tek şey, "büyük" bestecilerden kuşku duymamaktır. Etrafımızda, buna benzer müzik kitaplarının duyarsız yazarlarınca fark edilmemiş bazıları gerçekten var olabilir. Alfred Schnittke? Sofia Gubaidulina? Onların kendi hayranları var. Elliott Carter? Ellen Taaffe Zwilich? Peter Maxwell Davies? Kristal küre patlar. Yapılabilecek tek şey, son on beş yılda olup bitenleri tasvir etmek ve belki, yanlışla payı yüksek birkaç tahminde bulunmaktır.

Bu kitabı meslekten olmayan, zeki, müziksever bir kitle için yazdım ve Claudio Monteverdi'den günümüze kadar müzik tarihinin sürekliliği izlenebilecek şekilde düzenlemeye çalıştım. Müzikal beste sürekli evrilen bir süreçtir ve ne kadar büyük olursa olsun, öncellerinden bir şeyler almış deha yoktur. Alman orkestra şefi Karl Muck, yüzyılın başında buna benzer bir şey söylemişti. Kendisinden, daha önce eşi benzeri görülmemiş müziğiyle herkesten ileride olan bir bestecinin eserini programa alması istenmiş.

“Efendim?” demiş Muck. “Tuhaf. Benim geldiğim yerde, herkesin bir annesi ile bir babası vardı.”

Büyük bestecileri insan olarak ortaya koymaya, ne hissettikleri ve düşündükleri konusunda bir fikir vermeye çalıştım. Bu yaklaşım ilk baskı sırasında modası geçmiş sayıldı, bugün de hâlâ öyle sayılıyor. Birçok müzik bilgini, kişiden çok eserin önemli olduğunu; bir müzik parçasının, en iyi müzik olarak açıklanabileceğini; tek geçerli “açıklama”nın, yapısal ve armonik çözümlemeyle yapılabileceğini ısrarla belirtir. Bunun dışındaki her şey, müzik üzerinde gerçek bir etkisi bulunmayan duygusal program-nota yazımı işidir.

Katılmıyorum. Müziğin insanla açıklanabileceğine, aslında insanla açıklanması gerektiğine inanıyorum. Zira bir insanın müziği, kendisinin bir işlevidir, zihninin bir yansıması ve içinde yaşadığı dünyaya tepkisidir. Jean Paul gibi yazarlara düşkünlüğünü, Davidsbund olarak bilinen uydurma arkadaş grubunu ve delirmekten duyduğu saplantılı korkuyu bilmeden Robert Schumann'ın müziğini nasıl anlayabiliriz? Nasıl ki Rembrandt'ın, Cézanne'ın ya da Picasso'nun tablolarına baktığımızda dünyayı ve diğer varlıkları onların gözünden görüyorsak aynı şekilde Beethoven'ın, Brahms'ın ya da Stravinsky'nin müziğini işittiğimizde de dünyayı onların kulakları ve zihinleri aracılığıyla yaşarız. Onların müziğini dinlediğimizde güçlü bir zihinle ilişki kurarız ve o zihinle özdeşleşmeliyiz. Özdeşleşme ne kadar fazla olursa yaratıcının eserini anlamak da o kadar olanaklı olur. Fransız piyanist Alfred Cortot'nun, öğrencileri bir müzik eserini incelerken aynı zamanda bestecinin mektuplarını, başkaları tarafından yazılan biyografilerini, yazılarını ve öğrenilebilecek başka her şeyi okumalarını ısrarla istemesinin nedeni budur. Böylelikle öğrenci, müzik eserini bestecinin bütün yaşamıyla ve çalışmalarlarıyla ilişkilendirmek durumunda kalırdı. Katılıyorum.

O yüzden bu kitap, büyük bestecilerin biyografik yanlarıyla daha çok ilgilenir. Çok az çözümlenebilir ve bazen, özellikle yirminci yüzyılın on iki ton ve seriyal müziği değerlendirilirken kaçınılmaz olmasına rağmen teknik terminoloji en alt düzeyde tutulur. Biçim ve analizden bir gizem yaratmak kolaydır; ama bu konuları profesyonellere bırakmak, diğer profesyoneller tarafından okunmasını beklemek en iyisi değil mi? Sözümüne meslektan olmayan okurlar için hazırlanmış ve karışık müzik örnekleriyle dolu kitaplara her zaman gülerim. Bu müzik örneklerinden bazılarını –kısaltılmış partiyonlar ve benzeri– Vladimir Horowitz bile çalmakta zorlanır. Bunları çalacak kadar yetenekli bir müzisyen olan okur bu türden bir kitaba ihtiyaç duymaz; Sol anahtarda Do-Majör bir satırı bile takip etmekte zorlanan bir okur ise –ki bunlar çoğunluktadır– bu kitapları kullanamaz.

“Müzik ... yükselen bir ezgiyle Re-Minör egemenliğine doğru gidiyor” gibi bir nota programı yazmaktan uzak durmaya özen gösterdim. 1893’te Bernard Shaw, bu tür can sıkıcı saçmalıklar konusunda son sözü söyledi:

*“Re-Minör egemenliği” gibi Mezopotamya sözcükleri ne kadar dolu; ne kadar lezzetli? Şimdi, hanımefendiler ve beyefendiler, Hamlet’in intihar üzerine monoloğuyla ilgili ünlü analizimi aynı bilimsel üslupla size sunacağım. “Geleneksel girişten vazgeçen Shakespeare konusunu ilk önce mastarla duyurur; kısa bir bağlantı geçişinden sonra yine bu kiple tekrarlanır; bu kısa geçişte, bu kadar önemli tekrarın dayandığı alternatif ve olumsuz formları fark ederiz. Burada iki nokta üst üste ulaşırız; vurgunun kesin bir biçimde ilgi zamirine yapıldığı keskin bir doğrulayıcı ifade, bizi ilk nokta işaretine getirir.”*

İçindekilere göz atılırsa, büyük bestecilerin çoğuna bir tam bölüm ayrıldığı görülür. Bir ya da daha fazla besteciyle karşılaştırılınca katkıları daha iyi anlaşılabilir diğer büyük besteciler, birlikte bir bölümde ele alınır. Son olarak, bütün bir döneme, özgül bir zamana ya da yere ayrılmış, birbirini izleyen biyografik bölümleri tamamlayan genel malzemeyi sunan türden bir bölüm vardır.

Kendisinden önce büyük besteci bulunmadığı için değil; müziği, bugünkü aktif repertuvarda yer alan en eski müzik olduğu için Monteverdi ile başladım. Bu kitabın birinci baskısı Bach’la başlıyordu; çünkü 1960’ların sonunda kitabı yazdığım sırada Monteverdi, görece daha az halka açık icra

edilen ya da kayıtları bulunan bir besteciydi. Sonraki yıllarda yeniden keşfedildi; öyle ki, şu anda operaları, Batı dünyasının bütün opera evlerinin repertuarında vardır. Kim bilir? Belki bir sonraki baskıda Palestrina, Lasso, Josquin, Dufay ve Machaut gibiler de benzer rağbeti görür ve bir iki bölümü hak eder.

Müzikle ilgili kitaplarda yazım sorunları her zaman çıkar. Yazım ve terminolojide, normal Amerikan profesyonel kullanımına uydum. Bazı İngiliz yazarlar, yazdıklarını üslup olarak “gereğinden fazla Amerikan” olmakla suçladı. Beni Mezopotamyalı mı sanıyorlardı? Örneğin Amerikan kullanımı, Schoenberg’le ilgili bölümde açıklanan nedenlerden ötürü, İngiliz “on iki nota” müziği yerine “on iki ton müziği” der. İki örnek vermek gerekirse Amerikan kullanımı, *Harold in Italy*, hatta tutarsız bir biçimde *Symphonie fantastique* der. Önceki *Harold en Italie* denildiğini hiç duymadım; Berlioz *Fantastic Senfoni* denildiği de enderdir. Genellikle yalnızca *Fantastique*’tir: “Abbado, geçen gece *Fantastique*’i icra etti.”

Rus ve diğer yabancı adların, bilinen sorunları vardır. Prokofyev, Balakirev ve diğerleri için “v” ile biten şekli kullandım.<sup>1</sup> Amerika’da bu üslup kabul edilir. Rachmaninoff’u çift “f” ile yazdım; çünkü kendisi adını böyle yazıyordu, tıpkı Schoenberg’in adını Schönberg olarak değil, bu şekilde yazmakta ısrar etmesi gibi. (Almanlara bunu anlatmaya çalışın.) Ve Händel yerine “Handel” olduğu gibi. Kitapta tutarsızlıklar varsa özür dilerim.

İzleyen sayfalardaki malzemenin bir kısmı, ilk önce *New York Times Sunday*’deki haftalık yazılarımda yer aldı ve birkaç *Times* dergisinde çıktı. Hepsi gözden geçirilip genişletildi. Bu malzemeyi kullanmama izin verdiği için *Times*’a teşekkür ederim. Charles Ives’le ilgili bölümün önemli bir kısmı, *Esquire* dergisinin Aralık 1958 sayısında yer aldı ve *Esquire Magazine, Inc.*’in izniyle yeniden basılıyor. Merhum Eric Schaal, kendi koleksiyonundan bestecilerin ender fotoğraflarını verme kibarlığını gösterdi ve diğer fotoğrafların toplanmasında Rosemary Anderson son derece yardımcı oldu.<sup>2</sup> 1970’te Norton’daki editörüm merhum Robert E. Farlow, ilk taslağı kılı kırk

1. Türkçe çeviride, başka bir ülkenin yurttaşlığına geçilmesi gibi özel durumlar dışında, Latin alfabesinden başka (Kiril vb.) alfabelerle yazılan adlar söz konusu olduğunda “Prokofyev”, “Çaykovski” gibi fonetik yazımlar kullanılmıştır –ed.n.

2. Türkçe çeviride kitabın İngilizce edisyonundaki fotoğraflar kullanılmamış, bölüm başlarına sanatçıların portreleri eklenmiştir –ed.n.

yararcasına gözden geçirdi. Birden fazla boyutuyla “bizim” kitabımızdı. R. E. Farlow’un yerini Claire Brook aldı ve 1970 baskısını gözden geçirip güncelleme, yeni müzikolojik bulgulardan yararlanma ve Monteverdi bölümü ile İkinci Dünya Savaşından bu yana gerçekleşen gelişmelerle ilgili bir bölüm ekleme düşüncesi ona aitti. O da kitabı baştan sona didikledi, değişiklikler önerdi. Bilgisinden, inceliğinden ve *Büyük Besteciler*’e duyduğu sempatiden ötürü ona borçluyum. Veri ve malzeme yakalamak için elinde defterle kütüphaneye koşan eşim Helen’e teşekkür etmek isterim. Emekli olan Claire Brook’un yerine geçen Michael Ochs’a, bu gözden geçirmeyle ilgili önerilerinden ötürü teşekkür ederim. Ayaklı müzik ansiklopedisi Richard Freed, prova baskıyı okumaya gönüllü olma kibarlığını gösterdi. Her şeyi gören gözünden hiçbir şey kaçmadı ve ona duyduğum gönül borcunu anlatamam.